

Sociologie sportu
sport a socializace sportem

Fakulta sportovních studií MU

Sociologie sportu: základní pojmy

- **Sociologie:** zkoumání různých forem společenského života, struktura různých forem lidských pospolitostí, jevy a procesy v těchto souborech probíhající, studium skupinového chování.
- **Společnost:** soubor institucí a zařízení zajišťujících organizované uspokojování potřeb, regulování konfliktů a udržování a rozvoj kultury.
- **Sport:** institucionalizovaná pohybová aktivita vyznačující se fyzickým úsilím, pohybovými dovednostmi a motivovaná radostí z pohybu, zvýšením celkové kondice, konáním, výsledkem či odměnou za výkon.
- **Sociologie sportu:** zkoumá vztah sportu a společnosti, sport jako nedílnou součást sociálního a kulturního života.

Sport - vymezení

1. Jaké aktivity lze nazvat sportem (různé koncepty: Hodaň, Jirásek, Sekot, Parry...)?
2. Jak sport odráží povahu dané společnosti?
3. Do jaké míry sport reflektuje individuální a společenský život?
4. Jak sport spoluutváří pojetí přirozenosti, maskulinity, soutěživosti, úspěšnosti, radosti, zármutku, konformity, agrese?
5. Jak sport souvisí s povahou a dynamikou mocenských vztahů?
6. Jak sport souvisí s masovými médii, ekonomikou, zdravím?
7. Jak lze sport využít na cestě k demokratizaci sociálního života?
8. Přispívá sport k progresi života a světa?
9. Jaké postavení zaujímá sport v globalizačních procesech?
10. Jaký význam hraje sport v socializačním procesu?

Možnosti obecného (polarizovaného) členění sportu

- individuální – týmový
- kontaktní – nekontaktní
- mužský – ženský
- rekreační (volnočasový) – výkonnostní – vrcholový – elitní
- soutěžní – nesoutěžní
- masový – alternativní
- populární – okrajový
- silně – slabě medializovaný
- prestižní – neprestižní
- výnosný – nevýnosný
- profesionální – poloprofesionální – amatérský

(...pokračování)

- silový – vytrvalostní
- kontaktní – branný – technický
- intelektuální – silový
- dlouhodobě – krátkodobě pěstovaný

Sport – je takový, jaká je společnost a kultura

Kategorizace sportů podle jejich charakteru a motivů

- 1. **senzoricko-koncentrační** (biatlon, šachy, střelba, lukostřelba, windsurfing, jachting)
- 2. **funkčně-mobilizační** (atletika, cyklistika, plavání, veslování, chůze, běh na lyžích, rychlobruslení)
- 3. **esteticko-koordinační** (aerobic, gymnastika, skoky do vody, krasobruslení, akrobatické lyžování)
- 4. **rizikové** (sjezdové lyžování, ski-alpinismus, potápění, motoristický sport, letectví)
- 5. **heuristicko-individuální** (badminton, stolní tenis, box, karate, úpoly, kolová)
- 6. **heuristicko-kolektivní** (baseball, basketbal, fotbal, házená, volejbal, futsal, florbal, hokej, vodní pólo)

Pozn. Jde o jeden z možných konceptů – klasifikace podle M. Kodýma (Vaněk, M. et al. 1984. Psychologie sportu: učebnice pro posl. stud. oboru tělesná výchova a sport. Praha: SPN.).

V psychologii se v současnosti spíše užívá „anticipační“ namísto „heuristický“ (anticipace = schopnost předjímat, předvídat, heuristika = metoda založená na hledání a nalézání).

Sport a socializace

- **Socializace** – proces přizpůsobování se hodnotám a kultuře okolního světa.
- *Sport se v rámci socializace projevuje:*
  - Příležitostí ověřovat a rozvíjet vlastní schopnosti i mimo rámec sportu.
  - Přispívá ke zkušenostem přenosným mimo vlastní rámec.
  - Formuje nové vztahy.
  - Zvyšuje pravděpodobnost kompetencí, zodpovědnosti, respektu k principu fair play.

Shrnutí: *různé sporty, různé zkušenosti a osobní dispozice přinášejí různé dopady na půdě socializace*

Sport a socializace

Sport byl v historickém vývoji utvářen v rámci kulturně podmíněných sociálně ekonomických vztahů a plní v souladu s tímto faktem *různé socializační funkce*.

Je takový, jaká je společnost. V dnešní podobě dominantních forem sportu se *vyznačuje*:

- 1. sekularismem*
- 2. otevřeností přístupu*
- 3. specializací*
- 4. racionalizací*
- 5. byrokratizací*
- 6. kvantifikací a záznamem nejlepších výsledků.*

Sport a socializace

S nesporným **rostoucím významem sportu** v životě soudobého globálně se vyvíjejícího světa se aktualizuje řada otázek:

Co znamená sport v životě moderního (či postmoderního) člověka?

Jaký dopad má v rovině výkonnostního a rekreačního sportu?

Jakou roli hraje v plnohodnotném všestranném rozvoji každého jedince?

A zejména: Co si obecně můžeme představit pod pojmem socializace sportem?

Sport a socializace

Sport se z hlediska *socializačních důsledků* projevuje zejména v kontextu:

Příležitosti prověřovat a *rozvíjet vlastní schopnosti* a identitu i mimo rámec sportu.

Přístupu ke zkušenostem mimo rámec šatny a hrací plochy.

Formování *nových vztahů*, přesahujících i rámec samotného sportu.

Poučení, že sportovní zkušenost možno prakticky využít i v jiných oblastech života.

Příležitost jednat s jedincem jako *komplexní osobností* a nikoli jako jednostranně rozvinutým sportovcem

Šancí být *kompetentní*, zodpovědný a uznávaný i mimo úzký rámec sportu.

Shrnutí: *různé sporty, různé zkušenosti a osobní dispozice přinášejí různé dopady na půdě socializace*

Socializace : výkonnostní a vrcholový sport

- Jako *dominantní forma sportu* zdůrazňuje:
- Sílu, rychlost, ovládnutí protivníka, posouvání hranic lidských možností, *vítězství*, rekordy, tituly.
- Nezbytnost *tvrdé* sportovní přípravy, ochota k bolesti, oběti.
- Důraz na překonávání rekordů – lidské tělo nikoli cíl, ale *prostředek* sportovní činnosti.
- Praxe *selektivního systému* výsad fyzicky nejzdatnějších a nejúspěšnějších.
- Udržuje *hierarchickou* autoritativní strukturu – sportovec – trenér – manažer – vlastník.
- Sportovní soupeř chápán jako *nepřítel*.

Sport a socializace

Výkonnostní a vrcholový sport tak bezprostředně či zprostředkovaně socializačně posiluje:

Hodnotu síly, rychlosti, ovládnutí protivníka, posouvání hranice lidských možností, vypjatost úsilí o vítězství, rekordy, odměnu, společenské uznání.

Ideu, že sportovní mistrovství je založeno na oddanosti tvrdé sportovní přípravy, resp. ochotu k oběti či bolesti.

Důraz na vytváření a překonávání rekordních výkonů, vymezení lidského těla nikoli jako cíle, nýbrž prostředku sportovní činnosti.

Selektivní systém výsad fyzicky nejzdatnějších a sportovně nejúspěšnějších.

Vytváření hierarchických autoritativních struktur sportovců, trenérů a vlastníků či administrátorů sportovních klubů.

Sport a socializace

Rekreační volnočasový sport socializačně buduje:

Demokratičnost rozhodování, kooperaci, sdílení moci a reciprocitou vztahů trenér – sportující.

Otevřenost účasti cestou přizpůsobování různosti fyzických sil a dovedností.

Princip soutěže „s někým“ (soupeř), nikoli „proti někomu“ (nepřítel).

Sport a socializace

- Socializační význam sportu v rovině základních pohybově sportovních aktivit se projevuje v sílící míře i v souvislosti s působením tzv. *sedavé společnosti*, kdy kulturně, ekonomicky a sociálně podmíněný nedostatek přirozeného fyzického pohybu přináší růst nadváhy a obezity, zejména dětí a mládeže.
- Tato problematika nás přenáší do nesmírně důležité oblasti zdravotní úrovně mas obyvatelstva a v silné míře akcentuje *nezastupitelnost sportovně pohybových aktivit* jako pravidelné celoživotně hodnotově zakotvené součásti plnohodnotného života a všestranného rozvoje jedince

Sport a socializace

- *Socializační aspekty sportu:*
- Posilování **pozitivního vztahu k pohybovým a sportovním aktivitám** cestou intenzivní výstavby sportovních zařízení v socializačně významném školním prostředí škol:
- Nové atraktivní **sportovní zařízení** výrazně posilují intenzivní pohybově sportovní aktivity u jedinců s již vytvořeným pozitivním vztahem k pohybu; pro pohybově pasivní není sama o sobě dostatečným podnětem aktivního přístupu ke sportování

Slouží pouze pro interní potřeby předmětu.

Hlavní zdroj:

<http://www.fsps.muni.cz/impact/sociologie>

-sportu

Sport a socializace

- Pokud je sportovní činnost uskutečňována na **úkor všestrannosti** individuálních příležitostí, znalostí a dovedností, zkušeností a vztahů, pak se otevírají možnosti vzniku *negativních socializačních důsledků*.
- *Komplexnost problematiky socializace* sportem upozorňuje i na skutečnost, že postupná *sportovní specializace* pěstuje již v dětech **„profesionální přístup“** (priority výkonu, vítězství odměny), zatímco *volnočasová sportovní aktivita* přinášejí spíše radost ze samotného pohybu, družného soupeření, pocitu relaxace.
- V tomto kontextu se jako v jisté krajní podobě může rozvinout na půdě vrcholového elitního sportu tzv. **hubris**, tendence některých sportovců přitahovat za každou cenu diváckou či mediální pozornost a vytvářet tak image výjimečnosti i za cenu ztráty kontaktu s reálným životem každodennosti.

Socializace: zájmový rekreační sport

- *Jako kondiční volnočasová aktivita je založen:*
- 1. Osobní projev, zdravotní stav, *prožitek*
- 2. *Vzájemné porozumění* spoluhráčů i soupeřů
- 3. Důraz na *kondici* a posilování (nikoli samoučelnou sílu), radost a pocit duševní a tělesn pohody.
- 4. Demokratické rozhodování na principu *kooperace*
- 5. Soutěž s někým, nikoli proti někomu, soupeření cestou *vzájemného testování*
- Zájmový rekreační sport může mít znaky soutěživosti, primárně je však zaměřen na pozitivní mezilidské kontakty a osobní radost z pohybu.

Sportovní aktivity: socializační účinky

- **Adrenalinové sporty** – touha po dobrodružství, znaky rizika, nestandardní fyzický výkon náročné organizačně i finančně
- **Fitness sporty** – důraz na tělesnou (aerobní a silovou) zdatnost, budování „krásného, sexy“ těla.
- **Klubové sporty** – důraz na relaxaci a společenské kontakty
- **Kosmetické sporty** – důraz na dokonalý, přitažlivý tělesný vzhled.
- **Požitkářské sporty** – rekreační pohybové aktivity typu S-sporty (sun, sea, sand, show, sex, speed, satisfaction).
- **Rekreační sporty** – odpočinek, zábava, zdraví, kondice, kamarádství.
- Účast na sportovních aktivitách daná kulturními, sociálními, politickými a ekonomickými vztahy dané společnosti.

Slouží pouze pro interní potřeby předmětu.

Hlavní zdroj:

<http://www.fsps.muni.cz/impact/sociologie>

-sportu

Sportovně pohybové aktivity versus obezita

- *Fyzická aktivita* - soubor chování zahrnujícího fyzický pohyb produkováný svalovým výkonem vyžadujícím výdej energie.
- Z odborného hlediska je možné odlišit *tři kategorie* úrovně či intenzity *fyzické aktivity*:
- 1. Naprostá **absence** fyzické aktivity (během posledních dvou týdnů)
- 2. **Pravidelná** fyzická aktivita (nejméně pětkrát týdně více než 30 minut)
- Pravidelná **dynamická** fyzická aktivity (praktikovaná nejméně třikrát týdně s více než padesátiprocentním využitím srdeční a dechové kapacity).

Pohybové aktivity versus sedavá společnost

- **Sedavý způsob života** v práci i doma, mizí nutnost těžké fyzické námahy; faktor lenosti a *konzumního* (pasivního) způsobu života.
- **Podmínky** aktivního praktikování *sportovně pohybových aktivit (S/PA)*:
  - životní a kulturní úroveň
  - materiální prostředí (možnosti sportování)
  - systém dopravy
  - pracovní příležitosti a povaha práce
  - vztahy mezi pohlavími, atp.

Dobrá zdravotní stav a dobrá fyzická kondice jsou chápány jako *osobní hodnota*, kterou je třeba kultivovat a chránit ve jménu podpory životní vitality a radosti ze života.

Pohybové aktivita versus sedavá společnost

Úroveň pohybových aktivit evropské mládeže

- Nízká úroveň aktivního sportování dívek v jižní Evropě.
- Hoši zaměřeni na výkonnostní sport, dívky na fyzický zjev.
- Snížení věku sportovních začátků.
- Existence předškolní účasti na organizovaném sportu.
- Zdůrazňování významu fyzické aktivity při prevenci nadváhy a obezity.
- Podpora sportování ze strany rodičů, sourozenců a vrstevníků je významným impulsem pravidelných pohybových aktivit.
- Urbanizované prostředí nabízí více komerčního sportovního vyžití, venkovská scéna naopak umožňuje přirozenou scénu pro tzv. outdoorové aktivity.

Slouží pouze pro interní potřeby předmětu. Hlavní zdroj:
<http://www.fsps.muni.cz/impact/sociologie-sportu>

Pohybové aktivity

- Významné **motiv**y sportovně pohybových
- 1. potřeba pohybu,
- 2. zdravotní prevence,
- 3. individuální seberealizace.
- **Naše děti a mládež vykazují:**
  - - Snížení pohybových aktivit s narůstajícím školním věkem
  - - Dívky vykazují nižší úroveň pohybových aktivit oproti chlapcům
  - - S věkem se zhoršuje i struktura pohybové aktivity (kupříkladu v případě účasti na plavání)
  - - Snižuje se podíl organizovaných sportovních aktivit
  - - Klesající zájem o „celoživotní“ aktivity, jako je chůze, jízda na kole, plavání

Pohybové aktivity

- Jde zejména o **důraz** na:
- *různorodost,*
- *otevřenost,*
- *variantnost,*
- *univerzalitu,*
- *pohybovou kulturu,*
- *sociokulturní orientaci,*
- *přírodní prostředí,*
- *životní styl,*
- *prožitek,*
- *seberealizaci.*

Pohybové aktivity

Participace dětí na sportovně pohybových aktivitách ve vyšším školním věku, tedy mezi 12. - 15. rokem, je zpravidla ovlivňována:

- - **Dostupností** příležitostí
- - **Podporou** rodinných příslušníků
- - Mírou dětské **vnímavosti** vůči sportu

Pohyb versus obezita

- Postoj Čechů k obezitě (tloušťce)
- 1. Češi se k nadváze stavějí v mnoha ohledech **jinak** než lidé jinde ve světě.
- 2. Platí to zejména o relativně **vysokou toleranci** k partnerům s nadváhou.
- 3. Pouze 19% zastoupení mužů, kteří se někdy snažili zhubnout.
- Závěr: „Češi nehubnou. Mají sexy mozky“
- Obezita z tohoto pohledu prý Čechům nevadí, mají se rádi, jací jsou:
- Kila navíc zkrátka většina lidí u nás až tak moc **netrápí** a tedy ani **neřeší**.

Postoje k obezitě: snaha zhubnout

• Země	ženy	muži
• Finsko	89	77
• USA	85	59
• Nizozemsko	82	64
• Austrálie	81	63
• Brazílie	80	62
• Kanada	80	62
• Švýcarsko	79	62
• Velká Británie	77	53
• Mexiko	52	50
• Česká republika	52	19
• Německo	49	38
• Francie	48	32
• Čína	48	24
• Rusko	45	22

Rozhodnutí zhubnout je typické zejména pro středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané **Čechy** (cca 43%)